

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/okupacja-niemiecka/71985,Ostatnia-egzekucja-w-Forcie-III-w-Pomiechowku.html>

Pogrzeb ofiar niemieckiego terrorku na terenie Fortu III - Pomiechówek, 5 września 2019. Fot. Sławek Kasper (IPN)

ARTYKUŁ

Ostatnia egzekucja w Forcie III w Pomiechówku

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: DOROTA GRZECHOCIŃSKA 30.07.2020

30 lipca 1944 r., w związku z likwidacją więzienia Niemcy zamordowali w Forcie III około 300 osadzonych tam więźniów. Dokładnej liczby ofiar oraz ich nazwisk nie udało się ustalić.

Analiza zachowanych akt placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku oraz relacje świadków wskazują na dramatyczny przebieg ostatnich kilkunastu godzin życia więźniów.

Wyroki sądu doraźnego

W przeddzień egzekucji, w sobotę 29 lipca, większość z nich została pod eskortą poprowadzona na dworzec kolejowy w Modlinie. Mieli zostać przewiezieni do obozów koncentracyjnych, jednak pociąg nie został podstawiony. Strażnicy cofnęli więc więźniów do fortu.

Mieli zostać przewiezieni do obozów koncentracyjnych, jednak pociąg nie został podstawiony. Strażnicy cofnęli więc więźniów do fortu

W niedzielę 30 lipca, Niemcy zwolnili niewielką grupę osadzonych, w większości kobiet. Pozostałych więźniów rozstrzelano. Według relacji okolicznych mieszkańców odgłosy wystrzałów dochodzące z fortu słychać było do wieczora.

Wśród zamordowanych znajdowali się m.in. żołnierze Armii Krajowej. Zapisy w aktach gestapo wskazują, że 30 lipca 1944 r. odbyło się posiedzenie sądu doraźnego (*Standgericht*), na którym skazano na śmierć nieznaną liczbę więźniów. Wyroki wykonano tego samego dnia w forcie.

Pamiętkowy albumik wydany w związku z ekshumacjami przeprowadzonym w Forcie III w Pomiechówku w kwietniu 1945 r. Zamieszczono w nim zdjęcia z prac ekshumacyjnych oraz uroczystej Mszy św. odprawionej w intencji ofiar. Fot. AIPN

Ofiary zbiorowego mordu

Część ciał ofiar tej egzekucji wydobyto podczas ekshumacji w kwietniu 1945 r. Wstrząsającą relację przekazała Helena Sarzycka:

„Byłam obecna przy czynnościach (...) Z dołu tego, wykopano 270 uprzednio zastrzelonych mężczyzn narodowości polskiej oraz 5 kobiet. Obok w mniejszym dole było zakopanych, zamordowanych przez hitlerowców 6 mężczyzn. Tych 6 mężczyzn miało na głowach założone worki i zawiązani byli drutem kolczastym. Tych sześciu mężczyzn to byli ci więźniowie, którzy według relacji naocznego świadka Gregorczyka, zmuszeni byli (...) zakopać do dużego dołu tych 275 więźniów”.

Jedną z ofiar tej egzekucji był dr Józef Witwicki, żołnierz obwodu mławskiego AK – świadek wcześniejszych mordów. Niemcy zmuszali go – jako lekarza – do asystowania przy egzekucjach i stwierdzania zgonów więźniów. Dzięki jego relacjom orientowano się w liczbie zamordowanych oraz nazwiskach ofiar. W pamięci więźniów pozostał jako człowiek niezwykle ofiarny, niosący więźniom wszelką możliwą pomoc. Jego ciało zostało rozpoznane podczas powojennych ekshumacji i pochowane na cmentarzu w Pomiechowie, obok wielu innych ofiar zbrodni popełnionych w Forcie III.

Pomnik Janiny i Piotra Kopańskich - cmentarz w Wyszogrodzie. Obok pomnika stoją: p. Bogumił Kopański, syn Janiny i Władysława oraz bratanek Piotra, Dorota Grzechocińska, pracownik Archiwum IPN. Zdjęcie wykonane 24 VI 2020 r. podczas nagrania notacji świadka historii, realizowanej we wspólnym projekcie Archiwum i Biura Edukacji Narodowej IPN

Na tym samym posiedzeniu sądu skazano na śmierć Wacława Cioska, żołnierza AK, właściciela młyna w Gutarzewie. W 1941 r. Wacław Ciosek wraz z rodziną dostarczał bezinteresownie chleb wysiedlonym do fortu mieszkańcom Sohocina, a potem pomagał przeżyć tym rodzinom, którym udało się wrócić do domów. Aresztowany i osadzony w forcie w czerwcu 1944 r., został stracony 30 lipca. Jego ciało rodzina przeniosła do grobu na cmentarz w Sohocinie.

W 1945 r., w czasie kwietniowych ekshumacji, Władysław Kopański odnalazł ciało swojego brata – Piotra Kopańskiego. Piotr został osadzony w forcie wraz ze szwagierką – Janiną Kopańską, żoną Władysława. Oboje zostali aresztowani, ponieważ gestapo nie odnalazło poszukiwanego od wielu miesięcy Władysława Kopańskiego, żołnierza AK. 30 lipca Janina została zwolniona z więzienia w grupie kobiet. W tym czasie Niemcy na zapleczu fortu rozstrzelali Piotra Kopańskiego. Jego ciało zostało przeniesione do rodzinnego grobu na cmentarz w Wyszogrodzie. W 1947 r., po ciężkiej chorobie, zmarła Janina Kopańska i spoczęła we wspólnej mogile ze szwagrem. Rodzina ufundowała niezwykle pomnik dwójce bohaterów. Ich ręce połączone kajdankami symbolizują wspólny tragiczny więźniów fortu.

30 lipca 2020 r., po raz kolejny, w Fortcie III w Pomiechówku zgromadziły się rodziny ofiar oraz osoby chcące oddać hołd wszystkim zamordowanym w tym miejscu więźniom.

A photocopy of a German Gestapo card (AIPN). The card is orange and has a ruler at the top. The name 'WITWICKI, Józef' is written in the top right. Below the name, there are fields for 'Geburtsdatum' (1912-11-10), 'Geburtsort' (Ciechanów, Powiat Ciechanów), 'Beruf' (Landwirt), and 'Militärdienst' (Landw. Wehrmacht). There is a red stamp in the 'Militärdienst' field. At the bottom, there is a table with columns for 'Arbeitsleistung' and 'Arbeitszeit'. The table is mostly empty.

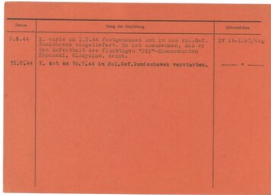
Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku dr Józefa Witwickiego. Adnotacje na karcie potwierdzają wykonanie wyroku śmierci 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

A photocopy of a German Gestapo card (AIPN) with handwritten notes in German. The notes are written in a cursive script. The card is orange and has a ruler at the top. The name 'WITWICKI, Józef' is visible at the top. The notes describe the individual's work performance and the execution of the death sentence on July 30, 1944.

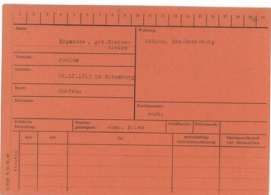
Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku dr Józefa Witwickiego. Adnotacje na karcie potwierdzają wykonanie wyroku śmierci 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

A photocopy of a German Gestapo card (AIPN). The card is orange and has a ruler at the top. The name 'WITWICKI, Józef' is written in the top right. Below the name, there are fields for 'Geburtsdatum' (1912-11-10), 'Geburtsort' (Ciechanów, Powiat Ciechanów), 'Beruf' (Landwirt), and 'Militärdienst' (Landw. Wehrmacht). There is a red stamp in the 'Militärdienst' field. At the bottom, there is a table with columns for 'Arbeitsleistung' and 'Arbeitszeit'. The table is mostly empty.

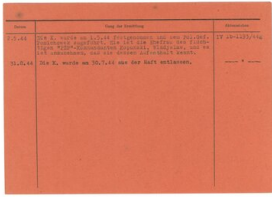
Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku Piotra Kopańskiego. Na karcie odnotowano datę śmierci, 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

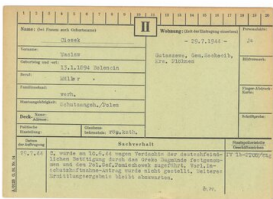
Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku Piotra Kopańskiego. Na karcie odnotowano datę śmierci, 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

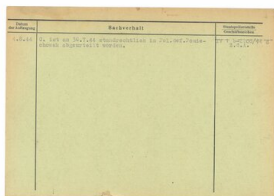
Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku Janiny Kopańskiej. Na karcie odnotowano datę zwolnienia z więzienia 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku Janiny Kopańskiej. Na karcie odnotowano datę zwolnienia z więzienia 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

Karta z kartoteki placówki gestapo w Ciechanowie-Płocku Wacława Cioska. Adnotacja na odwrocie karty potwierdza wykonanie wyroku śmierci 30 lipca 1944 r. Fot. AIPN

Karta z kartoteki placówki

gestapo w Ciechanowie-Płocku

Wacława Cioska. Adnotacja na

odwrocie karty potwierdza

wykonanie wyroku śmierci 30

lipca 1944 r. Fot. AIPN

Wiele interesujących historii, wiele materiałów archiwalnych znajdziesz na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ